

**МАЛ ХУЛГАЙЛАХ ГЭМТ ХЭРЭГТЭЙ ТЭМЦЭЖ БУЙ ҮЙЛ
АЖИЛЛАГААНЫ ӨНӨӨГИЙН БАЙДЛЫГ ШИНЖИХ НЬ**
AN ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF ACTIVITIES
TO FIGHT CATTLE THEFT

Ш.Ержан
*ДХИС-ийн магистрант,
цагдаагийн хошууч*
Sh. Erjan
Graduate student,
University of Law Enforcement,
Police major

Хураангуй. Цар тахалтай холбоотой хорио цээр тогтоосны улмаас Монгол Улсын эдийн засагт тэр хэмжээгээр нөлөөлж, олон аж ахуйн нэгж, байгууллага, компаниуд үйл ажиллагаагаа зогсоосон нь ажилгүйдэл тэр хэмжээгээр өсөхөд нөлөөлсөн байдаг. Үүнтэй холбоотойгоор ажилгүйдэл, ядуурал нэмэгдсэн нь мал хулгайлах гэмт хэрэг гарахад нөлөөлөх нэг сөрөг нэг хүчин зүйл болсон гэж би үздэг.

Энэхүү өгүүлэлд нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагаас мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэж буй үйл ажиллагааны өнөөгийн байдал, ашиглаж буй арга хэлбэр, эрх зүйн зохицуулалт болон үр нөлөөг дээшлүүлэх зарим арга замын талаар бичсэн болно.

Summary. Due to the quarantine imposed due to the pandemic, the economy of Mongolia has been affected to such an extent that many enterprises, organizations and companies have stopped their activities, which has contributed to the increase in unemployment. In this regard, I believe that the increase in unemployment and poverty has become one of the negative factors affecting the occurrence of livestock theft.

This article describes the current state of operations of the regional police organization in combating livestock theft, the methods used, legal regulations, and some ways to improve effectiveness.

Түлхүүр үг. Нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллага, мал хулгайлах гэмт хэрэг, нутгийн захиргааны байгууллага, нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллага, хяналтын пост

Key word. Territorial police organization, livestock theft, local administrative organization, territorial police organization, control post

Удиртгал. Хүний нийгэм анх бий болсон түүхэн тэр цаг үеэс нийгмийн сөрөг үзэгдэл болох гэмт явдал нэгэн зэрэг үүссэн гэж эрдэмтэн судлаачид үздэг. ОХУ-ын эрдэмтэн, доктор Н.Ф.Кузнецова “Гэмт явдал гэдэг нь түүхэн явцад өөрчлөгдөж байдаг эрүүгийн эрхийн шинж чанартай нийгмийн үзэгдэл бөгөөд тодорхой цаг үеийн дотор тухайн улсад гарч байгаа харьцангуй олон гэмт хэргүүдийн нийлбэр цогцос юм”¹ хэмээн тодорхойлсон байдаг.

Гэмт явдал нь тодорхой шалтгаанаар нөхцөлдсөн эдийн засаг, улс төр, үзэл суртал, нийгмийн сэтгэл зүй, удирдлага, зохион багуулалт зэрэг бусад нийгмийн үзэгдлүүдтэй харилцан холбоотой зүй тогтолт үзэгдэл юм.²

¹ Н.Ф.Кузнецова. Претупление и преступность. М. 1992. Стр 175

² Батжав Л. Гэмт явдал, түүний шалтгаан нөхцөл, урьдчилан сэргийлэх асуудал. УБ.2002. 23 дахь тал

Улс орны хэмжээнд гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн дэг журам хангах ажлын хүрээнд тулгамдаж байгаа олон асуудлын нэг нь мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх явдал юм.

Монгол түмэн эцэг өвгөдөөс өвлөн ирсэн эрдэнэт мал сүргээ үеийн үед өсгөн үржүүлж, хайрлан хамгаалсаар ирсэн түүхэн баялаг уламжлалтай билээ. Тиймээс ч Үндсэн хуулийн 5 дугаар зүйлд “Мал сүрэг бол үндэсний баялаг мөн бөгөөд төрийн хамгаалалтад байна”³ гэж онцлон заасан.

Тиймээс мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх ажлын үр дүнтэй арга зүйг боловсруулж нэвтрүүлэх, түүнд шаардлагатай санхүүгийн эх үүсвэрийг нь шийдвэрлэж өгсөнөөр гэмт хэрэг буурах боломжтой гэж үзэж байна.

Оршил хэсэг. Монгол Улсын Үндсэн хуулиар хамгаалагдсан бусдын өмчлөх эрхэнд нууц, далд аргаар халддаг хулгайлах гэмт хэрэг нь халдлагын зүйлээрээ өөр өөр төрөлд хуваагддаг бөгөөд эдгээрийн дотроос нүүдэлчний удамт соёл иргэншилтэй байсан манай орны хувьд түгээмэл үйлдэгддэг нь мал хулгайлах гэмт хэрэг юм.

Манай улсын түүхийн аль ч үе шатанд мал хулгайлах явдлыг гэмт хэрэгт тооцон оноох ял шийтгэлийг хуульчилж байсан нь, гэмт этгээдээс энэ төрлийн гэмт хэргийг үйлдэх явдлыг таслан зогсоох, цээрлүүлэх улмаар ард иргэдийг малаа хулгайд алдахаас урьдчилан сэргийлсэн арга хэмжээ болж байсан байна. Тухайлбал:

Хүннү улсын үед бусдын эд хөрөнгийг хулгайлбал хулгайчийн гэр орныг хурааж, хөнгөн хэрэгтнийг бэрээдэх, хүндийг цаазаар авч байжээ Түрэгийн хуулиар бослого тэмцэл гаргагсад, төрд тэрслэгчид чөдөртэй мориноос өөр зүйл хулгайлбал түүний өртгийг 10 нуглан төлүүлдэг байжээ.

Киданы үеийн хуульд хэн нэг өөр хүний эзэмшил газар дээр илэрхий дээрэм үйлдвэл түүнд үг дуугуй албал зохино гэсэн хатуу ял зааж байсан. Мөн хулгай хийвэл толгойг нь авдаг хэрэв хулгайч эцэгтэй байвал гавлыг үхэн үхтэл нь хүзүүнд нь зүүдэг байжээ.

Их Монгол Улсын үед үйлчилж байсан “Их засаг” хуулинд эд хөрөнгө, адуу мал хулгайлах явдлыг жигшин үзэж, хатуу шийтгэлийг хэрэг үйлдсэн хүн төдийгүй гэр бүлийн гишүүдэд, боолын эздэд давхар оноож байсан нь хамтын хариуцлагыг дээшлүүлэх, хулгайчийг нийтээр жигшүүлэх түүнчлэн урьдчилан сэргийлэх ач холбогдолыг агуулж байжээ.

Монгол оронд 1921 онд ялсан ардын хувьсгалын жилүүдэд хэдийгээр өмчийн хэлбэр янз бүрээр өөрчлөгдөж байсан ч мал сүргийг гэмт халдалгаас хамгаалах тууштай дэс дараалалтай бодлого боловсронгуй болж, мал хулгайлах, ашиглан шамшигдуулах гэмт хэргийн субъектэд оногдуулах ял шийтгэл хатуу чанд байсныг зөвхөн нэг хуулиар жишээ болгон тодорхойлж болох юм.

Мал хулгайлах гэмт хэргийн нийгмийн хор аюул жил өнгөрөх тусам өсөн нэмэгдэж байгаа нь энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны ажлын арга хэлбэрийг өөрчлөхийг зүй ёсоор шаардаж байна.

“Монгол Улсад гарч байгаа малын хулгайн гэмт хэргийг бүрэн дүүрэн, шуурхай илрүүлэх явдал нь малын хулгайн гэмт хэрэгтэй хийх тэмцлийг хүчтэй болгож урьдчилан сэргийлэх замаар хэргийн гаралтыг багасгахад гол арга нь байх ёстой”⁴ хэдий ч уг хэргийг бүрэн дүүрэн шуурхай илрүүлж урьдчилан сэргийлэхэд “Мал хулгайлах гэмт хэрэг

³ Төрийн мэдээлэл. 1992. №1. Монгол Улсын Үндсэн хууль

¹ “Төрийн мэдээлэл” сэтгүүл, 1992 он, 11

⁴ Д.Дашдэмбэрэл. “Малын хулгайн гэмт хэрэгтэй тэмцэх эрүүгийн эрх зүй, криминологийн зарим асуудал” УБ. 1989. 56 дахь тал

үйлдэгдэн гарч буй аргыг бүхий л талаар судлаж тогтоох нь хулгайн энэ хэлбэрээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, илрүүлэхэд чухал ач холбогдолтой”⁵ болох юм.

Гэмт хэргийг илрүүлэх, таслан зогсоох, шалгаж шийдвэрлэх, урьдчилан сэргийлэхэд тухайн гэмт хэрэг үйлдэгдэн гарч буй аргыг судлаж мэдэх, энэ талын мэдлэгтэй байх нь онолын болон практикын чухал ач холбогдолтой байдаг.

Монгол улсын 1992 оны шинэ Үндсэн хуульд Эрүүгийн хуулийг нийцүүлэх зорилгоор 1993 оны 06-р сарын 07-ны өдөр Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Тухайлбал: 123-р зүйлд “Бусдын эд хөрөнгийг хулгайлж ашиглан шамшигдуулах гэмт хэргийг өмчийн хэлбэрийг харгалзахгүйгээр тодорхойлон авч онц хүндрүүлэх нөхцөл байдалтайгаар үйлдсэн тохиолдолд зохион байгуулалттай бүлэг этгээд, онц аюултай гэмт этгээд эсвэл их хэмжээтэй хулгайлсныг хамруулах”-аар заасан байдаг

Түүнчлэн алдуул малтай холбоотой эрх зүйн маргаан их явагдсаар ирсэн байдаг. Иргэд алдуул малтай хэрхэн харьцах талаар Иргэний хуулийн 117 дугаар зүйлд: “Алдуул мал олсон этгээд нь энэ тухай орон нутгийн захиргааны буюу цагдаагийн байгууллагад мэдэгдэж малын эзнийг тогтоох хүртэл өөрийн эзэмшилд байлган маллах буюу орон нутгийн захиргааны буюу цагдаагийн байгууллагад шилжүүлэх үүрэгтэй.”⁶ гэж заажээ.

Иргэдийн эзэмшилд маллагдаж байгаа тэрхүү алдуул малыг үнэхээр алдуул мал юм уу, эсхүл хулгайлж авчирчихаад алдуул мал хэлбэрээр адгуулж, маллаж байна уу гэдгийг нутгийн захиргааны байгууллага болон хэсгийн төлөөлөгч заавал тогтоох хэрэгтэй бөгөөд ард иргэдийн хяналт, оролцоо ч үүнд чухал байна. Зарим малын хулгайчид гэмт үйлдлээ нууж, ял хариуцлагаас мултрах зайлсхийх, хөнгөн ял шийтгүүлэхийн тулд хулгайлсан малаа алдуул мал ашигласан болгож мэлздэг учир аль нь болохыг ялган тогтоох хэрэгтэй болдог.

Хүний малыг хол нутгаас хулгайлчихаад өөрийн сүрэгт ижилсүүлж эсхүл өөрийн амьдарч буй газрынхаа ойр орчмоор бэлчээрийг нь солин хариулж маллах явдал сүүлийн үед ихсэх хандлагатай байна. Малаа эрж яваа эзнийг нь ирж сураглахад өөр газар байсан мэтээр хэлж, эрлийг нь төөрөлдүүлж чулуу хөөлгөх буюу эзэнд нь танигдуулахгүйн тулд хулгайлсан малаа шинээр имнэж тамгалах, хуучин им тамгыг нь арилган өөрчлөх, хатуу ширүүн эдэлж нурууг нь авах, олойртуулах, дэл сүүлийг нь хяргаж тайрах, шөрөг хийж эхийгээ хөхдөг мал гэсэн ойлголт, сэтгэгдэл төрүүлдэг байна.

Хэрвээ эзэн нь малаа таньсан юм уу ямар нэгэн байдлаар хулгайлсан этгээдийг мэдсэн тохиолдолд нэн түрүүнд цагдаагийн байгууллагад хандах бус хохирлоо нөхөн төлүүлэх арга саамыг хайж, өөрийн хулгайд алдсан малыг бодит тоогоор нь бус ихэсгэсэн байдлаар нэхэж, энэ хүсэлтийг минь биелүүлбэл үйлдсэн гэмт хэргийг чинь хууль хяналтын байгууллагад мэдээлэхгүй гэсэн байдлаар доогуур тохиролцох аргыг хэрэглэж гэмт этгээдийг өөгшүүлсэн харьцаа, хандлагыг бий болгож байна.

Энэ тохиолдолд гэмт этгээд өөрийгөө Цагдаагийн байгууллагад баригдуулахгүй тулд хохирогчид хүссэн, шаардсан малыг нь өгөхөөр тохирч өөр хэн нэгний малыг хулгайлж дамжуулна. Энэ мэтчилэн нэг иргэнд учруулсан хохирлыг барагдуулахын тулд нөгөөгийн малыг хулгайлан дамжуулсан гэмт этгээдийн үйлдэл цааш аалзны тор лугаа адил давтан үргэлжилж, хэзээ ч, хэний ч, хэдэн ч малыг хулгайлах нь тодорхойгүй атлаа ийм гэмт хэрэг үйлдэх санаа бодлыг цаг ямагт төрүүлдэг сэтгэл зүйн байдалтай болдог байна. Ингэж хохирогчийн шахаанд орж түүний шаардсан тоо, хэмжээгээр тохиролцох

⁵ Т.Мөнхдалай. Мал хулгайлах гэмт хэргийн криминологийн шинж ба урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох нь. УБ. 2001. 55 дахь тал

⁶ Төрийн мэдээлэл. 2002. №7. Иргэний хууль

явдлыг практикт “доогуурчлах” хэмээн нэрлэдэг ба энэ нь мал хулгайлах гэмт хэрэг нуугдмал байдлаар үйлдэгдэн гарч, гэмт этгээдэд ял завшуулж, бусдыг хохироож байна.

Мөн түүнчлэн аймаг сумдад зохион байгуулж буй “Бүсийн, Даншигийн, Улсын, Тэмдэглэлт ойн” гэх мэт тодотголтой их хурд хурдан морины уралдааныг далимдуулан гэмт этгээдүүд хулгайлан авсан адууныхаа хөхөл, дэл, сүүлийг нь боон, нөмрөг, нэмнээ тохон хурдны адуу мэт харагдуулан тээврийн хэрэгслээр зөөж тээвэрлэдэг арга ч сүүлийн үед гарч ирж байна. Энэ мэтчилэн үйлдэгдэж буй мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, таслан зогсоох, урьдчилан сэргийлэхэд шударга иргэдийн хүч, туслалцааг авч ажиллах шаардлагатай.

Өнөөдөр мал хулгайлах гэмт хэрэг өвөрмөц аргаар үйлдэгдэж байна. Тухайлбал:

- хээр задгай бэлчээрт хариулга маллагаагүй байх үед хулгайлах;
- машин техник ашиглан хөдөө орон нутагт очиж хээрийн бэлчээрт эзэнгүй байгаа мал сүргээс шилж алан махыг авах;
- хашсан, хотлуулсан малаас нь шөнийн цагаар ганц нэгээр нь хулгайлан авч, зайтай газар нядлах;
- хулгайлсан малаа эзгүй, нууцлаг, зөвхөн өөрсдийн мэдэх газарт аваачин нууж, тохиромжтой цаг хугацааг хүлээн аажмаар махлах зарах;
- малыг нутаг дамжуулан солилцох зохион байгуулалттай хулгайн бүлэг бэлчээрт байгаа малыг хоцроох, бусдаас нь салгах өндөр үр ашигтай, үнэ хүрэх малыг малыг хулгайлах;
- мал хулгайлан хил давуулан дамжуулан, борлуулах, солилцох гэх мэтийн аргуудыг нэрлэж болох юм.

Сүүлийн жилүүдэд мал хулгайлах гэмт хэргийн тоон үзүүлэлт тогтвортойгоор буурсан нь харагдаж байгаа ч нөгөө талаас үйлдэгдэн гарсан гэмт хэргийн талаархи мэдээ, мэдээллийг төр захиргаа, хууль хяналтын байгууллагад шуурхай мэдээлэх явдал хангалтгүй, энэ талаар иргэдээс Цагдаагийн байгууллагад ирүүлсэн гомдол, мэдээлэл нь хугацаа алдаж, ул мөр арилж баларснаар мал хулгайлах гэмт хэргийг халуун мөрөөр нь шуурхай бүрэн дүүрэн илрүүлэх ажиллагааны үр дүн хангалтгүй болж бүртгэгдсэн гэмт хэргийн тоон үзүүлэлтэд нөлөөлсөн байж болох үндэслэлтэй.

Сумын төвөөсөө хол амьдардаг иргэд өөрт буй мэдээ, мэдээллийг цагдаад даруй, шуурхай дамжуулах боломжгүй байдаг. Гар утасны сүлжээ бүх сумдад тавигдаж харилцаа холбоо хөгжсөн өнөө үед гэмт хэргийн талаархи мэдээ, мэдээллийг тухайн иргэн багийн даргадаа, багийн дарга нь орон нутгийн цагдаагийн байгууллагадаа дамжуулах гэсэн мэдээллийн шатчилсан сүлжээг бий болгон биелэлт, үр дүнг нь тооцон ажиллах нь мал хулгайлах гэмт хэргийг халуун мөрөөр нь шуурхай, мөрдөж илрүүлэх, энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэхэд ашиг тустай ажил болно гэж бодож байна.

Мал хулгайлах гэмт хэрэг улирлын чанартай үйлдэгддэг байсан нь өнөөдөр улирал, цаг хугацаа, орон зайнаас төдийлөн хамаарахгүй болов.

Улс орны нийгэм, эдийн засгийн өнөөгийн байдал, хөдөөнөөс хот руу чиглэсэн иргэдийн шилжилт хөдөлгөөн, хүн амын ядуурал, ажилгүйдэл, хот хөдөөгийн ялгаа, амьжиргааны тэгш бус байдал, мал махны зах зээл дэх эрэлт хэрэгцээ, малчдын өөрсдийн хайнга, малаа хариуцлага маллагаагүй байлгадаг, хариуцлагагүй, сонор сэрэмжгүй байдал зэрэг нь уг гэмт хэрэг үйлдэгдэхэд тодорхой хэмжээгээр нөлөөлж байна.

Малын хулгайчид гэмт үйлдлээ хийхээр урьдчилан бэлтгэхдээ хулгайлах малаа сонгон олж, хариулга маллагаагүй байдаг цаг үеийг мэдэж, өглөө бэлчээрлэдэг, орой хотондоо ирдэг цаг, хээр эзэнгүй хонодог үе, эзэд нь хол ойр, хонуут өнжүүтээр явсан,

малаа эргэдэг, харж хамгаалдаг, хашаа саравчны байдал, хөөж туух зам, алж нядлах болон машин унаагаа зогсоож очих газар орныг судалж товлосон байдаг.

Малчид өөрсдийн сонор сэрэмжгүй, хариуцлагагүйгээсээ болж хулгайд малаа алдсан тэр даруйд цагдаад мэдэгдээгүйн улмаас уг гэмт хэргийн ул мөр баларч, илрүүлэлтийн түвшин бууран, гэмт этгээд ял завшаад зогсохгүй, дахин давтан мал хулгайлж, улмаар уг гэмт хэргийг дагнан үйлддэг бүлэг үүсэх үндэс суурь болж байна.

Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 7.1.3-т “малаа байнгын хариулга, манаатай байлгаж хулгайд алдахгүй байх бусад арга хэмжээг орон нутгийн болон улирлын онцлог, боломжид тохируулан авах үүрэгтэй”⁷ гэж заасан боловч иргэд үүнийг төдийлөн анхаарч, үүргээ биелүүлдэггүй нь хүндрэл бэрхшээлийг бий болгож байна. Түүнчлэн уг хуулийн 16.5.2-д: “Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх үүрэг гүйцэтгэж байгаа эргүүл, жижүүр, харуулыг урамшуулах” тухай заасан боловч энэ заалт хэрэгжихгүй байгаа нь мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх ажлын үр дүнд тодорхой хэмжээгээр нөлөөлсөн гэж үзэж байна.

Урьд өмнө мал хулгайлах гэмт хэрэг үйлдэж ял шийтгүүлсэн, хорихоос суллагдсан, хорих ял нь тэнссэн этгээдэд тавих захиргааны хяналт нь ганцхан цагдаагийн байгууллагын үүрэг мэтээр ойлгодог явдлыг өөрчлөн уг хяналтыг төр, хууль, олон нийтийн байгууллага, түүний албан тушаалтан, иргэдийн хүч туслалцаанд түшиглэн явуулах, ялангуяа урамшууллын арга хэлбэрийг өргөн ашиглах нь зохих үр дүнгээ өгөх болно.

Төр засгаас сүүлийн жилүүдэд мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх бие даасан хууль батлан гаргаж, төв, орон нутгийн хууль хяналт, нутгийн захиргаа, иргэд, олон нийтийн байгууллагуудын хүчээр зарим ажил хийж байгаа боловч төдийлөн ахиц гарахгүй, ялангуяа төвийн бүсэд сүүлийн жилүүдэд дэд бүтэц эрчимтэй хөгжиж, хүн амын тоо эрс нэмэгдэж байгаатай уялдан махны асар их эрэлт хэрэгцээ үүсч, малын хулгай газар авах нөхцөл бүрэлджээ.

Байгаль цаг уурын өөрчлөлт, ган зуднаас болж зарим малчдын мал нь цөөрч, хот нь харлан малгүй болсон зэрэг нь малчин өрхүүд төвлөрсөн суурин, аймгийн төв, хот руу шилжин суурьших явдал тасрахгүй байгаа бөгөөд энэ нь тодорхой эрхэлсэн ажилгүй, нутаг орноо сайн мэдэх хүмүүсээс мал хулгайлах гэмт хэрэг үйлдэх, хамтран оролцох явдалд нөлөөлөх нь түгээмэл байна.

Хүчит шонхор, Нарантуул, Хархорин, Эмээлт, Налайх захууд болон бусад төв суурин газарт мал, махны ченж нэртэй гэмт хэргийн захиалагч, зохион байгуулагчийн гараар дамжуулан мал, мах зарж борлуулдаг байдлыг таслан зогсоох, малчдаас шууд хэрэглэгч рүү чиглэсэн эрүүл ахуйн шаардлага нөхцөлийг хангасан төвлөрсөн цэгээс дэлгүүр, худалдаа, үйлчилгээний төвүүдэд мах, махан бүтээгдэхүүнийг түгээх, зарж борлуулах шийдвэрийг эрх бүхий байгууллагаас гаргуулан мөрдөж ажиллахын зэрэгцээ мах, малын гаралтай түүхий эдийн гарал, үүслийн гэрчилгээнд тавих хяналт шалгалтыг мэргэжлийн хяналт болон бусад эрх бүхий байгууллага, иргэдийн оролцоотой зохион байгуулж, үйл ажиллагааг нь тогтмолжуулан ажиллах шаардлагатай байна.

Малчид, мал бүхий иргэдийн өмчлөл, эзэмшилд байгаа малынх нь им тамга, бусад таних тэмдгийн талаар цагдаагийн болон орон нутгийн төр захиргааны байгууллага тусгайлан нэгдсэн бүртгэл хөтлөх нь нэн чухал юм. Учир нь алдагдсан малыг олох явцдаа хэсгийн төлөөлөгч болон хэсгийн байцаагч нь энэхүү бүртгэлийг ашиглах нь тус нэмэр болох юм.

⁷ Төрийн мэдээлэл. 2004. №23. Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тухай хууль

Мөн хөдөө малын дэргэд өсөөгүй, малын зүс, им тамга, тэмдэг сайн мэдэхгүй хэсгийн байцаагч, төлөөлөгч нь тухайн хариуцсан орон нутагтаа мал хулгайлах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх ажлыг төдийлөн сайн зохион байгуулж чадахгүй байгаа явдал ажиглагдаж байна.

Дүгнэлт. Манай улсад мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээр олон ажил, арга хэмжээнүүдийн үйл ажиллагаандаа ашигласаар ирсэн боловч тухайн ашигласан аргуудынхаа үр дүнг тооцож, ач холбогдлоор нь эрэмблэх ажил өнөөг хүртэл хийгдээгүй байгаа нь тулгамдсан асуудал болжээ.

Малыг ихэвчлэн бэлчээр дээрээс нь тууж машинд ачих, жижиг оврын автомашинтай бол газар дээр нь нядалж, эвдээд аваад явж байна. Малын хулгайн гэмт хэргийн гол үйлдлийн арга нь бэлчээрээс шөнө оройн цагаар хариулга муутай малыг авч, хулгайлдаг нь харагдаж байна.

Мал хулгайлах гэмт хэргийг ихэвчлэн 15-40 орчим насны хүмүүс үйлддэг нь судалгаанаас харагдаж байх бөгөөд энэ төрлийн гэмт хэрэгт ихэвчлэн малчид, малтай байж байгаад, малгүй болчихсон, эсхүл өр зээлд орчихсон хүмүүс гэмт хэрэгт холбогдож байгаа нь анхаарал татаж байна. Түүнчлэн холбогдогчдын нэлээдгүй хэсэг нь дахин давтаж гэмт хэрэг үйлдэж байгаа төдийгүй зохион байгуулалттайгаар бүлэглэж үйлдэхээс гадна махны ченжүүдтэй хамтарч гэмт хэрэг үйлдэж байгаа нь тулгамдсан асуудал болоод байна.

Санал. Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй ажлын үр нөлөөг дээшлүүлэх, арга зүйг сайжруулах чиглэлээр дараах саналуудыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Алдуул мал болон малын им тамганы нэгдсэн сүлжээ бий болгох замаар мэдээ, мэдээллийг шуурхай дамжуулах шаталсан сүлжээ бий болгон хэрэгжүүлж, үр дүнг тооцох хариуцлагын тогтолцоог бий болгох;

2. Иргэн, аж ахуй нэгж, байгууллага төв суурин газарт худалдаалах зорилгоор бэлтгэн нийлүүлж байгаа мал, мах, малын гаралтай бүтээгдэхүүнд Мал эмнэлгийн байгууллагаас мал эмнэлгийн гэрчилгээг авч цахим санд бүртгүүлсний үндсэн дээр тээвэрлэх;

3. Тээврийн хэрэгслийн жолооч мал, мах, малын гаралтай бүтээгдэхүүнийг тээвэрлэхдээ мал эмнэлгийн гэрчилгээтэй эсэхийг шалгасны үндсэн дээр тээвэрлэх үүрэгтэй болохыг сурталчилан таниулах;

4. Малын хулгайн нуугдмал хэргийг илрүүлэхийн тулд “мал хулгайлсан гэмт хэргийг үл мэдээлсэн, нуун дарагдуулсан, гэмт хэрэг үйлдэж олсон мал гэдгийг мэдсээр байж урьдчилан амлалгүйгээр авсан, борлуулсан тохиолдолд та өөрөө эрүүгийн хариуцлага хүлээх болно шүү” гэдгийг иргэдэд тайлбарлан ойлгуулах, зөвлөмж гаргах, хуулийн хэрэгжилтийг бүхий л арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх;

5. Цагдаагийн хэсгийн төлөөлөгч, мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх тасаг, хэсгийн алба хаагчдын мэргэшүүлэх, чадваржуулах сургалтыг тасралтгүй зохион байгуулж явуулах

6. Мал сүргээ гэмт халдлагаас хамгаалах чиглэлээр иргэдийн үүсгэл санаачлагаар бий болсон эвсэл, холбоо, хөдөлгөөний үйл ажиллагааг төр, хууль хяналт, олон нийтийн байгууллагаас бүхий л талаар дэмжин урамшуулж байх

7. Мал хулгайлах гэмт хэрэг үйлдэж, хорих ял эдлээд суллагдаж, захиргааны хяналт тогтоогдсон этгээдэд тавих хяналтыг цагдаагийн байгууллага дангаараа бус олон нийтийн болон аж ахуйн нэгж, байгууллага, түүний албан тушаалтан, иргэдийн оролцоонд түшиглэсэн хамтын ажиллагаагаар явуулах.

Ашигласан материалын жагсаалт.

Монгол Улсын хууль тогтоомж:

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль
2. Монгол Улсын Эрүүгийн хууль
3. Иргэний хууль
4. Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тухай хууль.

Ном, сурах бичиг, гарын авлага:

1. Д.Дашдэмбэрэл. Малын хулгайн гэмт хэрэгтэй тэмцэх эрүүгийн эрх зүй, криминологийн зарим асуудал. Уб. 1989
2. Т.Мөнхдалай. Мал хулгайлах гэмт хэргийн криминологийн шинж ба урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох нь. Уб. 2001
3. Л.Батжав. Гэмт явдал, түүний шалтгаан нөхцөл, урьдчилан сэргийлэх асуудал. Уб.2002
4. Н.Ф.Кузнецова. Претупление и преступность. М. 1992

Сэтгүүл:

1. Төрийн мэдээлэл. 1992. №1.
2. Төрийн мэдээлэл. 2002. №7.
3. Төрийн мэдээлэл. 2004. №23